

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กรณีศึกษาตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประการดังนี้ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการและเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินงาน โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ สำนักงานป่าไม้เขตแพร่

ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา จากกลุ่ม- ตัวอย่าง จำนวน 196 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 196 ครัว- เรือน ในบ้านแม่แคม หมู่ 7 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ของโครงการปลูกป่าถาวร เฉลิมพระเกียรติฯมากกว่าหมู่บ้านอื่นเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

การรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถามและนำ ข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for windows และใช้ค่าสถิติร้อยละใน การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน จำแนกการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระ- เกียรติฯ ส่วนในการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมในโครงการผู้ศึกษา จำแนกตามลักษณะ การมีส่วนร่วมใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) และได้ ทำการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กับการ รับรู้ข่าวสาร โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ เพียร์สัน ส่วนการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ จำแนกตาม สถานะภาพทางสังคม ลักษณะกลุ่มอาชีพ สถานะภาพทางการ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ผู้ศึกษาใช้ ANOVA และเมื่อผู้ศึกษาพบว่ามีความสำคัญทางสถิติจะทดสอบด้วยวิธีของเซฟเฟ่ สรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามจาก 196 คน เป็น ชายจำนวน 102 คน เป็นเพศหญิง 94 คน ส่วนใหญ่ช่วงอายุ 31-40 ปี จากเก็บแบบสอบถามผู้ศึกษา

พบว่าส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำนวน และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน เท่านั้นที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก ทำสวน (147 คน) รองลงไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ประกอบอาชีพทำนา,ทำไร่ 8 คน และมีเพียง 1 คนที่ประกอบอาชีพหลักเป็นข้าราชการ

เมื่อศึกษาถึงกลุ่มรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแล้วปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้อยู่ในระดับ 2,001-3,000 บาท และส่วนใหญ่สถานะภาพทางสังคมเป็นราษฎรในหมู่บ้าน นอกจากนั้นเป็นกรรมการหมู่บ้าน 20 คน เป็นสมาชิกเป็นผู้นำชุมชน หรือสมาคมกลุ่มต่างๆ 15 คน และองค์การบริหารส่วนตำบล 4 คน เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน 1 คน

พบว่ากลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารจากแหล่งข่าวในระดับความถี่มากกว่าสัปดาห์ละ 4 ครั้งจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มากกว่าการได้รับข่าวสารจากสื่ออื่น รองลงมาคือจากโทรทัศน์และหอกระจายข่าวตามหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียงตามลำดับ ส่วนสื่อที่กลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารน้อยคือการได้รับสื่อจากหนังสือพิมพ์ จากเพื่อนบ้าน และสื่อจากวารสารหรือแผ่นพับต่างๆ ถือได้ว่าเป็นสื่อที่เข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้น้อยที่สุด

2. ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง

2.1 การเข้าร่วมโครงการ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ (176 คน) มีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการมีสาเหตุส่วนใหญ่ในการเข้าร่วมโครงการเพราะการได้รับคำชี้แจงตอบแทนในการเข้าร่วมโครงการ (118 คน) คน ซึ่งสอดคล้องกับบทความของปรัชญา เวสารัชช์ (2539) ที่กล่าวว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ คือ ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน รองลงมาคือสาเหตุมาจากการเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ และสาเหตุจากการได้รับสาธารณูปโภคจากโครงการตามลำดับ ส่วนสาเหตุจากความเกรงใจเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการเข้าไปขอร้องให้เข้าร่วมโครงการฯ มีจำนวนน้อยที่เข้าร่วมด้วยสาเหตุนี้ ส่วนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คนที่ไม่เข้าร่วมโครงการจากกลุ่มให้เหตุผลในการไม่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการฯ (16 คน) รองลงไปคือการที่ไม่เคยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการฯ และอีกจำนวนหนึ่ง (5 คน) คิดว่าโครงการไม่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างและครอบครัวมี และ 1 คนให้สาเหตุว่าโครงการเป็นโครงการของรัฐไม่ใช่โครงการในท้องถิ่น

2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในโครงการ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะการมีส่วนร่วมผู้ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามลักษณะการมีส่วนร่วมมีระดับการมีส่วนร่วมต่ำ สรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในโครงการอยู่ในระดับระดับต่ำ แต่เมื่อพิจารณาแต่ละกิจกรรมพบว่า กิจกรรมทำแนวกันไฟกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง รองลงมาคือ กิจกรรมการปลูกป่า กิจกรรมบำรุงป่าปลูก กิจกรรมซ่อมถนนป่าไม้ ล่าลง กิจกรรมประชาสัมพันธ์โครงการ

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมพบว่า ในกิจกรรมทำแนวกันไฟมีระดับการมีส่วนร่วมในปานกลางรองลงมาคือ การวางแผนเลือกพื้นที่ปลูกป่าและคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูก การคัดเลือกพันธุ์ไม้และกำหนดพื้นที่ปลูกเสริมป่าตามธรรมชาติ กิจกรรมประชาสัมพันธ์กิจกรรมก่อสร้างถนนป่าไม้ล่าลง และกิจกรรมซ่อมถนนป่าไม้ล่าลง

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการยังมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับระดับต่ำ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมพบว่า ในกิจกรรมปลูกป่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมมีระดับการเข้าร่วมคิดว่ากิจกรรมอื่น คือมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง รองลงไปคือ กิจกรรมทำแนวกันไฟ กิจกรรมปลูกเสริมป่าตามธรรมชาติ กิจกรรมบำรุงป่า การร่วมบริจาคเงินกองทุนปลูกป่า กิจกรรมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมซ่อมแซมป่าไม้ล่าลง การร่วมจองพื้นที่ปลูกป่าและกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดคือ กิจกรรมก่อสร้างถนนป่าไม้ล่าลง นั่นอาจเป็นเพราะว่าการก่อสร้างถนนป่าไม้ล่าลงต้องมีการใช้เครื่องจักรในการทำงานเป็นส่วนใหญ่ และต้องให้ต้นทุนในการปฏิบัติงานสูง

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล กลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามรายกิจกรรมยังคงพบว่าทุกกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างมีการมีส่วนร่วมในระดับเหมือนกันหมดทุกกิจกรรม. แต่ในกิจกรรมทำแนวกันไฟ และกิจกรรมปลูกป่ามีระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมมากที่สุด เพราะว่าการทำแนวกันไฟและปลูกป่านั้น เป็นกิจกรรมที่ใช้ทักษะและความรู้ในการปฏิบัติที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นผลพลอยได้เพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินติดกับพื้นที่โครงการ จึงมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานมากกว่ากิจกรรมอื่น

เมื่อผู้ศึกษาได้นำค่าคะแนนรวมของทุกกิจกรรมแล้วปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติอยู่ในระดับต่ำ 1.28 ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานที่ 1

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ

ในการเข้าร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ผู้ศึกษาได้กำหนดปัจจัยที่ทำให้มีการเข้าร่วมโครงการตามกรอบแนวคิดที่ผู้ศึกษาได้กำหนดขึ้น จากการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมของประชาชนมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังนี้

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ

เมื่อหาความสัมพันธ์ของคะแนนจากแหล่งข่าวสารกับการมีส่วนร่วมโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ปรากฏว่าการรับรู้ข่าวสารโครงการฯ จากหอกระจายข่าวตามหมู่บ้าน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ 2.1 ที่ตั้งไว้

3.2 สถานภาพทางสังคม

สถานภาพทางสังคมที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กลุ่มตัวอย่างที่ตำแหน่งเป็นกรรมการประจำหมู่บ้านมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอื่นซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ 2.2 ที่ตั้งไว้

3.3 ลักษณะกลุ่มอาชีพ

เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กับลักษณะกลุ่มอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะกลุ่มอาชีพแตกต่างกันมีระดับการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ 2.3 ที่ตั้งไว้

3.4 สถานภาพทางการศึกษา

พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงสุดชั้นมัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในโครงการฯ แตกต่างจากผู้ที่มีระดับการศึกษาชั้นสูงสุดชั้นประถมศึกษาและไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ 2.4 ที่ตั้งไว้

3.5 สถานภาพทางเศรษฐกิจ

เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ กับสถานภาพทางเศรษฐกิจ พบว่าประชาชนผู้ที่มีรายได้ต่อเดือน 5,001 บาทขึ้นไป มีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ แตกต่างจากผู้ที่มีรายได้ต่อเดือน 1,000-2,000 บาท ซึ่งเป็นสมมติฐานที่ 2.5 ที่ตั้งไว้

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ

ในการรวบรวมปัญหาและอุปสรรคจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจากเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ปฏิบัติการโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ สำนักงานป่าไม้เขตแพร่ ด้านการดำเนินงานในกิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมทำแนวกันไฟ กิจกรรมบำรุงป่าปลูก กิจกรรมสร้างถนนป่าไม้ลำลอง กิจกรรมซ่อมถนนป่าไม้ลำลอง กิจกรรมประชาสัมพันธ์ ทุกกิจกรรมมีปัญหาและอุปสรรคที่คล้ายกันสรุปได้ดังนี้

1. ในการดำเนินกิจกรรมต้องยึดแผนงานจากกรมป่าไม้เป็นหลัก ซึ่งบางครั้งแผนงานไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานในท้องถิ่น ไม่สามารถยืดหยุ่นในการปฏิบัติงานได้ เช่น กิจกรรมก่อสร้างถนนป่าไม้ลำลอง รวมถึงแผนงานไม่ชัดเจนในการปฏิบัติทำให้เกิดความแออัดในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำแปลงปลูกป่า
2. การได้รับงบประมาณล่าช้าทำให้ในการปฏิบัติงานไม่สามารถปฏิบัติตามช่วงเวลาที่กำหนดได้ เช่นกิจกรรมทำแนวกันไฟซึ่งต้องทำในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ก่อนฤดูไฟป่า และการได้รับงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดูแลพื้นที่ควบคุม เช่น กิจกรรมบำรุงป่า
3. ความรู้และความเข้าใจของผู้ร่วมโครงการ และประชาชนที่เข้าร่วมด้านวิธีการปลูกป่า และการบำรุงป่าอย่างถูกวิธี
4. การประชาสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานระหว่างประชาชนในพื้นที่ กับเจ้าหน้าที่ประจำแปลงปลูกป่าไม่ต่อเนื่องและไม่ทั่วถึงพื้นที่ในโครงการฯ รวมถึงยังขาดการนำสื่อที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจเข้ามาใช้ในการประชาสัมพันธ์ และมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานประชาสัมพันธ์น้อย
5. กระบวนการนำประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ มีน้อย

อภิปรายผลการศึกษา

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ

จากผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่าค่าเฉลี่ยรวมขึ้นตอนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในโครงการ มีค่าคะแนนเฉลี่ยเพียง 1.28 จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน นั่นคือกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ผลการศึกษาอภิปรายตามขึ้นตอนการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมในระดับต่ำแต่เมื่อพิจารณาตามกิจกรรมย่อยของโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ พบว่า กิจกรรมการค้นหาปัญหาการปลูกป่าและทำแนวกันไฟ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความสนใจ การเพิ่มพื้นที่ป่า และปัญหาทรัพยากรป่าไม้ ส่วนการทำแนวกันไฟ ถ้าหากกิจกรรมนี้ไม่ดำเนินการตามโครงการ เมื่อเกิดไฟไหม้จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงมีตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหารวมถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างตระหนักดีว่าเป็นหน้าที่ของพวกเขาที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการค้นหาสาเหตุและร่วมกันกำหนดแนวทางร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ สอดคล้องกับแนวความคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ กล่าวว่า มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อมนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อมเปรียบเสมือนมนุษย์ทำลายตัวเอง แต่ถ้ามนุษย์รักและป้องกันสิ่งแวดล้อมเหมือนกับมนุษย์รักตัวเอง (ป.อ. ปยุตโต, 2541) จึงเป็นตัวกระตุ้นให้กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการและให้โครงการประสบผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง

2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำแต่มีความต่างในระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม กล่าวคือ ในกิจกรรมแนวกันไฟกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการวางแผนในการดำเนินงานกิจกรรมแนวกันไฟเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วม เพราะกลุ่มตัวอย่างถือเป็นผู้มีประสบการณ์ การทำแนวกันไฟอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง และในกิจกรรมวางแผนคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่ใช้ปลูกป่าและปลูกเสริมป่าตามธรรมชาติ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลางเช่นกัน เพราะว่าการคัดเลือกพันธุ์ไม้นั้นอยู่บนพื้นฐานการใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่นและกลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับที่ดี ตรงจุดนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทุกคนเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นตัวเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนกิจกรรมบำรุงป่า ประชาสัมพันธ์ การก่อสร้างและซ่อมถนนป่าไม้ลำลอง กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ มีสาเหตุเพราะว่า ในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีการวางแผนมาจากหน่วยงานของรัฐคือ กรมป่าไม้ และงบประมาณในการดำเนินงาน จึงเป็นข้อจำกัดที่จะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานน้อย ซึ่งในขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะทำให้กลุ่มตัวอย่างได้รับการพัฒนาเพื่อจะได้มีส่วนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยตัวของชุมชนเอง เมื่อโครงการสิ้นสุดลง กลุ่มตัวอย่างสามารถร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์กรในท้องถิ่นแก้ไขและวางแผนงานในการจัดการทรัพยากรได้

3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของขั้นตอนนี้กับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับต่ำ โดยกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก คือกิจกรรมการปลูกป่ากิจกรรมทำแนวกันไฟ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะที่ไม่ต้องใช้ความรู้หลักวิชาการมาก แต่เป็นการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน และเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างได้รับผลพลอยได้จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ปรัชญา เวสารัชช์ (2539) ที่กล่าวว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมนั้น ส่วนกิจกรรมที่ต้องใช้ความรู้ หลักวิชาการสูง ชาวบ้านมีส่วนร่วมไม่มากนัก

4. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ แต่กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไปมีส่วนร่วมในการติดตามผลประเมินผลในระดับสูงนั้น คือ กิจกรรมปลูกป่าและกิจกรรมทำแนวกันไฟ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ มีการเข้าร่วมน้อย ในการศึกษาพบว่าสาเหตุการเข้าร่วมในระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สลิษา พึ่งแสงแก้ว (2537) แสดงความคิดเห็นว่า การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับต่ำนั้น แท้จริงแล้วชาวบ้านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในระดับสูง แต่เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะไม่เป็นทางการเช่น ในขณะที่ประชาชนที่เข้าไปหาของป่า หรือนำสัตว์ไปเลี้ยง ก็จะทำการสำรวจและประเมินผลการดำเนินงานโดยมิได้ตั้งใจ และเมื่อพบปัญหาจะไปแจ้งให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือคณะกรรมการป่าชุมชนได้ทราบเป็นต้น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ

การศึกษาครั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมในโครงการฯ อภิปรายตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ดังนี้

1. ปัจจัยการได้รับข่าวสารมีผลต่อการเข้าร่วมโครงการต่างกัน

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวร-เฉลิมพระเกียรติฯ จำแนกตามแหล่งข้อมูลข่าวสาร พบว่า การรับรู้ข่าวสารโครงการฯ จากหอกระจายข่าวตามหมู่บ้านมีผลต่อการเข้าร่วมมากที่สุด และจากโทรทัศน์และจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ผลต่อการเข้าร่วมรองลงมา จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารจากโครงการปลูกป่าถาวร-เฉลิมพระเกียรติ เป็นสื่อช่วยกระตุ้นหรือเป็นแรงเสริมให้กลุ่มตัวอย่างได้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของโครงการฯ

2. ปัจจัยสถานภาพทางสังคมที่ต่างกันจะมีส่วนร่วมในโครงการต่างกัน

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชนหรือสมาคม มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ แตกต่างจากราชกรในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hay (อ้างใน พงษ์ศักดิ์ มิตรเคชะ 2540) ที่กล่าวว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยกว่าผู้มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง

3. ปัจจัยกลุ่มอาชีพของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกันไม่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการ

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการฯ จะเห็นได้ว่า อาชีพส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่าง คือ อาชีพเกษตรกร อาชีพจึงไม่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุจินต์ ดาววีระกุล (2527) ที่พบว่า ปัจจัยทางด้านอาชีพ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศ การประกวดดีเด่นระดับจังหวัด ของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. 2527

4. ปัจจัยระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกันมีผลต่อการเข้าร่วมโครงการฯ

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ แตกต่างจากผู้ที่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา และไม่ได้เรียนหนังสือ

5. ปัจจัยทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกันมีผลต่อการเข้าร่วมโครงการฯ

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือน 5,001 บาทขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ แตกต่างจากผู้ที่มีรายได้ต่อเดือน 2,001-3,000 บาท, 3,001-5,000 บาท และ 1,000-2,000 บาท นั้นอาจเป็นเพราะว่าเข้าร่วมของกลุ่มตัวอย่างเกิดจากการได้รับค่าจ้างตอบแทน ส่งผลทำให้กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ดีขึ้น จึงมีผลต่อการเข้าร่วมโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉอาน วุฑฒิกรรมรักษา (2526) ที่ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ผลการศึกษาจะชี้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ เพราะส่วนหนึ่งในการดำเนินงานยังมีข้อจำกัดอยู่ในด้านการวางแผนยังคงต้องอยู่กับหน่วยงานของราชการ และงบประมาณที่ได้รับ หน่วยงานของรัฐจำเป็นที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจของประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน โดยเฉพาะควรเน้นบทบาทของเจ้าหน้าที่ประจำแปลง และสื่อต่างๆ ที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย เช่น โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว ให้มีประสิทธิภาพและเป็นตัวประสานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างประชาชนกับรัฐ รวมถึงการให้ความรู้ที่ถูกต้องถึงการที่จะได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการฯ

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ

ปัญหาสำคัญที่พบในการดำเนินการโครงการฯ คือ กระบวนการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมีน้อย การดำเนินงานโครงการฯ ยึดหลักแผนงานของกรมป่าไม้เป็นหลักทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น และขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและขาดการประสานงานที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ประจำแปลงปลูกป่ากับประชาชนในพื้นที่ การปฏิบัติงานไม่ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายโครงการ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้เป็นผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นถ้าสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการได้จะเป็นผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ วิลเลียม คับบลิว ริดเดอร์ (William W. Reader, อังในอรอนงค์ ธรรมกุล) และ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันเป็นผลกระทบต่อประชาชน ฉะนั้นต้องใช้กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นและส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรให้มีการเน้นในกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ในพื้นที่ที่มีพื้นที่แปลงปลูกป่า เพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ มากขึ้น

1. เน้นไปที่ความร่วมมือของทุกคนในท้องถิ่นกับเฉพาะเจ้าหน้าที่ประจำแปลง
2. ควรกำหนดบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในการประสานงานระหว่างโครงการฯ กับประชาชนในการมีส่วนร่วมด้วยเพื่อจะดึงความสนใจในการเข้าร่วม หรือมีตัวกลางในการประสานงานเป็นให้ประชาชนท้องถิ่น
4. การให้ความรู้ความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมที่โครงการดำเนินการอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง และมีการประเมินผลการให้ความรู้

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ เช่น ความเชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ หรือบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ต่อการมีส่วนร่วม และความรู้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาและประเมินผลการดำเนินงาน และการบริหารงานของทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการเข้าร่วมโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ต่อไปในอนาคต